

Institut za
Istraživanje
Hibridnih
Sukoba

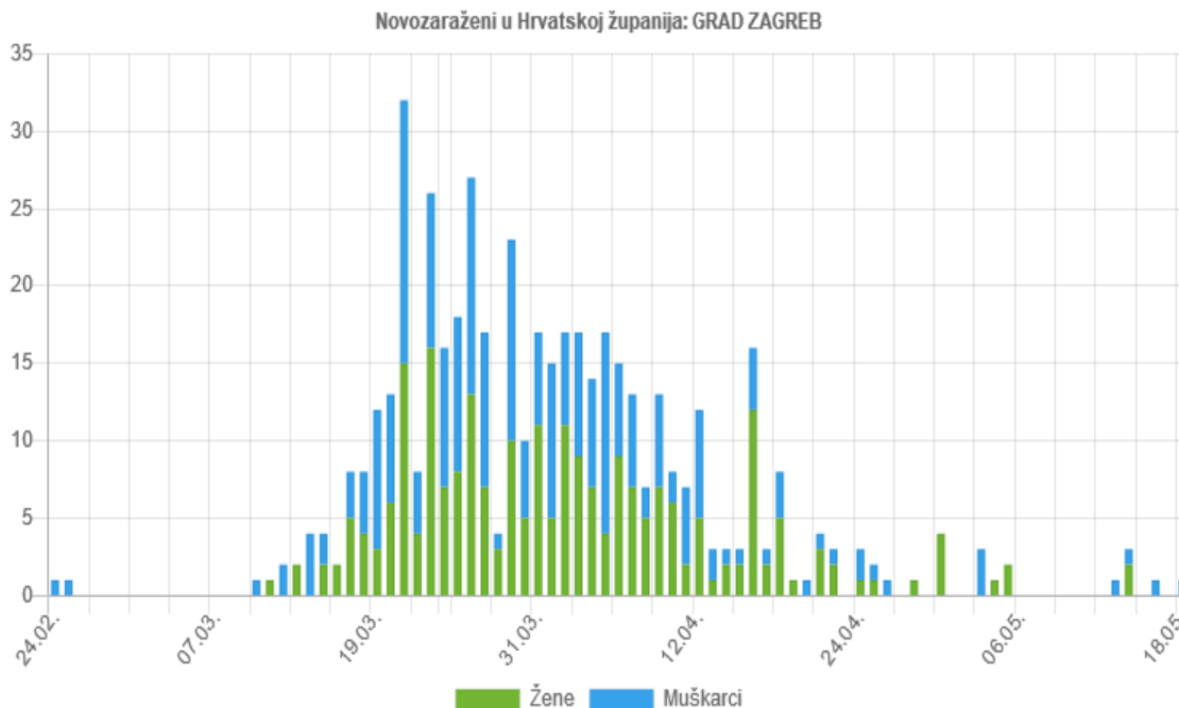
Zagreb, 3.1.2021.

SIGURNOSNA ANALIZA – POTRESI NA BANOVINI I UPRAVLJANJE KRIZOM

1

Krize izazvane potresnim događanjima u Zagrebu i na Banovini, dugotrajna kriza izazvana virusom SARS-Cov-2, kao i manje krize izazvane različitim malicioznim djelovanjima distribucijom dezinformacija, nameću potrebu ustrojavanja sveobuhvatne, kvalitetne, pouzdane, funkcionalne i profesionalne institucije koja će voditi ne samo brigu o upravljanju krizom i njenom strateškom komuniciranju nego i u organiziranju društva i države za suočavanje s budućim krizama. U okviru koncepta Domovinske sigurnosti. Nije pitanje hoće li biti novih kriza. Nego gdje će se, kad, u kojem obliku i s kojim posljedicama ponoviti odnosno pojaviti.

Dana 22.3.2020. Zagreb i okolicu je pogodio snažan potres. U to je vrijeme u Hrvatskoj već bila proglašena epidemija bolesti COVID-19. S obzirom da se radi o dvije krizne situacije izazvane različitim uzrocima koje iziskuju različito ponašanje stanovništva, postojala je opravdana slutnja da bi post-potresne reakcije stanovništva i šok koje takva potresna situacija sa sobom nosi, mogle dovesti do naglog i brzog širenja bolesti COVID-19 među stanovništvom. Naime, ključna aktivnost stanovništva nakon potresa je napuštanje objekata u potresnoj zoni, izlazak na otvoreno područje na neodređeno vrijeme čekajući moguću pojavu naknadnih potresa. S druge strane, od stanovništva je tijekom krize uzrokovane bolešću COVID-19 traženo da ostane u svojim domovima, da se na najmanju moguću mjeru suzdrže od izlazaka izvan njih te od susreta s drugim osobama. U prvim trenucima nakon potresa te su smjernice bile u potpunoj suprotnosti i prijetile su snažnom razvoju epidemije. Međutim, naknadne analize broja zaraženih na područjima pogođenim potresom pokazale su da nije došlo do porasta, nego i do pada, broja novo zaraženih osoba jer se stanovništvo izloženo potresu pridržavalo svih mjera: izašlo je na otvorene prostore i udaljilo se od moguće opasnih objekata, ali uz poštovanje epidemioloških mjera kao što su držanja društvenog razmaka i nošenja zaštitnih maski na licu (kao što je prikazano na slici 1.).

Slika 1. Broj novozaraženih osoba virusom SARS-CoV-2 u Zagrebu po danima¹

Stanovnici su vjerovali institucijama koje su upravljale krizom, imali su povjerenja u njih i pozitivan rezultat nije izostao. Brojne dezinformacije koje su se pojavljivale u javnom prostoru povezane s bolesti COVID-19 i potresom, nisu nailazile na zamjetniju podršku u stanovništvu. Nisu uspjele poljuljati povjerenje u institucije i pojedince koji su upravljali krizama, nisu dovele do podjela, optuživanja, omalovažavanja, vrijeđanja, nemira i nereda na ulicama. Sustav je reagirao koliko-toliko pouzdano bez obzira na sve nedostatke koji su se pokazali. Naime, istovremeno s upravljanjem krizom, na razini Ureda za upravljanje u hitnim situacijama grada Zagreba pristupilo se i izradi analize (ne)poduzetih aktivnosti na različitim razinama djelovanja, postignutih i očekivanih ishoda (ne)djelovanja, problema u koordinaciji različitih institucija na različitim razinama, medijske objave i istupi, odnosno rezultati upravljanja krizom i strateškog komuniciranja. Bilo je izazova uzrokovanih potresnim aktivnostima s kojima se sustav nije dobro nosio. Međutim, pokazana razina zajedništva, kvalitetno strateško komuniciranje prvenstveno predstavnika zdravstvene struke u nacionalnom i

¹ Izvor: https://www.koronavirus.hr/podaci/489?filtered=1&zupanija_id=140&dobna_skupina=

gradskom stožeru, bez obzira na različitosti u pojedinim pitanjima koja nisu dopirala do javnosti, odgovornost medija i organizacija civilnog društva prema istini te aktivno prepoznavanje dezinformacija i suzbijanje njihovog negativnog djelovanja, dovelo je do toga da su se nadležne institucije, na kraju se ipak može reći, kvalitetno i uspješno nosile s tim krizama.

Dva razorna potresa, te veliki broj naknadnih potresa slabijeg intenziteta, koji su 28. i 29. prosinca 2020. pogodili područje Banovine, prouzročili su intenzivniju krizu, kako na pogođenom području tako i na razini cijele Hrvatske. Kriza se ogleda ne samo u izravnim ljudskim i materijalnim štetama od potresa nego i u nepripremljenosti lokalne zajednice na odgovor na takve krize kao i na smanjenu funkcionalnost koncepta Domovinske sigurnosti koji još nije zaživio. Naime, na potresom pogođeno područje naglo su, pored službi nadležnih za potragu i spašavanje unesrećenih koji se i dalje nalaze pod ruševinama kao i službi iz sustava zdravstvene pomoći, policije, vojske i vatrogastva, doslovno nahrupili brojni građani s najboljim namjerama. U tom se trenutku pokazalo da sustav nema učinkovit odgovor na pitanje upravljanja i kontrole ovakvom krizom. Nacionalni je stožer pravovremeno reagirao ukidanjem obveze posjedovanja propusnica za međužupanijski promet kako bi se olakšalo napuštanje potresima pogođenih područja te olakšao i ubrzao dolazak neophodnih službi za pomoć unesrećenima. Međutim, prometni pravci prema tim područjima bili su znatno opterećeni stanovništvom koje se samoorganiziralo i krenulo pomagat potrebitima. Na prostor pogođen potresom olako se ulazilo ometajući kretanje potražnih, spasilačkih, policijskih, vojnih i zdravstvenih timova. Lokalni stožeri nisu bili u stanju disperzirati pristigle dragovoljce prema udaljenijim ruralnim područjima oštećenih potresima u prva dva dana nakon početka krize.

Da su dragovoljci, kao što se to pokazalo u kasnijim danima, odmah otišli u istovremeni pregled stanja te pružanje pomoći stanovnicima ruralnih područja, pritisak na urbane centre kao i na ruralna područja koja su trebala žurnu pomoć bi se smanjio. Omogućila bi se učinkovitije i brže uspostavljanje svih neophodnih funkcionalnosti sustava Domovinske sigurnosti na cijelom pogođenom području. Ovo samo pokazuje da je

jedna od ključnih sastavnica svakog upravljanja krizom koje želi biti učinkovito, organiziranje, educiranje i osposobljavanje stanovništva u okviru sustava Civilne zaštite za ponašanje i djelovanje u kriznim situacijama. Krize se događaju i događat će se. Na njih treba znati brzo, organizirano, učinkovito odgovoriti. A to se ne može bez postojanja organiziranog operativnog sustava te edukacije i uvježbavanja svih dionika ovog procesa i na lokalnoj razini.

Poseban problem u ovoj krizi su, kao i u slučaju potresa u Zagrebu brojne dezinformacije koje su objavljivane uglavnom na društvenim mrežama, mobilnim aplikacijama i potom prenošene, senzacionalistički, na pojedinim medijskim portalima upitne vjerodostojnosti. U slučaju potresa u Zagrebu, te su dezinformacije vrlo brzo raskrinkavane uz pomoć medija i struke te je njihov maliciozni utjecaj znatno smanjen. Stanovništvo je pokazalo da ima povjerenje u medije i institucije što je nužan preduvjet svakog učinkovitog upravljanja krizom bez obzira na njenu izazovnost. U slučaju potresa na Banovini, situacije je donekle drugačija. Zbog činjenice da su pojedini dijelovi sustava reagirali usporeno (što zbog objektivnih što zbog neobjektivnih okolnosti), dolazilo je do objave dramatičnih upozorenja na društvenim mrežama od kojih su mnoge upitne istinitosti. Kad se još dogode situacije da pojedini mediji ciljano iskrivljavaju javno dostupne podatke, pa čak i javno izgovorene riječi, kao što je to slučaj u dolje navedenom primjeru, onda je teško očekivati da ne dolazi do brojnih optužbi o mogućim nezakonitostima, nezadovoljstva stanovništva te razvijanja dubinskog nepovjerenja u institucije.

Gostujući u Dnevniku Nove TV, pročelnik HGSS Josip Granić dao je izjavu o stanju na potresom pogođenim područjima te se osvrnuo i na optužbe da ima ljudi koji nisu dobili pomoć. Jutarnji list je na svojoj web stranici tu vijest prenio onako kako je ona i rečena stavivši u kontekst navedene optužbe o tome da Crveni križ ne pomaže potrebitima. Ukazao je da ljudi, oni koji su blizu ili čak kao u ovom slučaju u neposrednoj blizini kuhanja i spremanja obroka, sami trebaju doći po hranu. Također je i rekao da se volonteri kreću po udaljenijim mjestima noseći hranu i piće tražeći stanovnike koji su ostali u tim mjestima.

Institut za
Istraživanje
Hibridnih
Sukoba

Međutim, ta ista vijest je na stranicama web portala index.hr dobila potpuno drugačiju redakcijsku i sadržajnu opremu. Naslov ukazuje na bešćutnost Crvenog križa, a u tekstu se uopće ne navodi da volonteri obilaze udaljena mjesta tražeći ljude koji su u tim mjestima ostali dijeleći im hranu i piće.

5

PROČELNIK HGSS-A

'Obitelj tri dana gladovala, a s druge strane kuće Crveni križ kuha tisuće obroka. Trebali su samo izaći van'

Sigurno je da postoje lokacije na kojima još treba doći pomoć i zato smo tu. Zato obilazimo sva sela i zaselke, kaže Josip Granić

Piše: Jutarnji.hr Objavljeno: 02. siječanj 2021. 22:58

<https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/obitelj-tri-dana-gladovala-a-s-druge-strane-kuce-crveni-kriz-kuha-tisuće-obroka-trebali-su-samo-izaci-van-15040357>

INDEX HR NASLOVNICA VIJESTI SPORT MAGAZIN OGLASI OSTALO

Vijesti Najnovije Najčitanije **Hrvatska** Zagreb Regija EU Svijet Znanost Crna kronika Komentari Novac

Šef HGSS-a: Obitelj nije imala hranu i vodu, a iza kuće Crveni križ kuha obroke

Index Vijesti Prije 3 sata

Screenshot: Nova TV

NAJNOVIJE NAJČITANIJE VEZANO

- 2 Seizмолоška služba objavila video koji prikazuje sve potrese oko Petrinje u dva dana
- 2 Šef HGSS-a: Obitelj nije imala hranu i vodu, a iza kuće Crveni križ kuha obroke
- 2 Rusija cijepila više od 800 tisuća ljudi
- 2 Čarić za Index: Država ulupala 360 milijuna kuna, a stvar sad spašava besplatni Gmail
- 2 Italija odgovorila početak rada skijališta

PRIKAŽI JOŠ VIJESTI

<https://www.index.hr/vijesti/clanak/sef-hgssa-obitelj-nije-imala-hranu-i-vodu-a-iza-kuce-crveni-kriz-kuha-obroke/2243583.aspx>

Takvi naslovi i nepotpune vijesti koje netočno ukazuju na nefunkcionalnost i nehumanost onih koji su zaduženi za pružanje pomoći širi defetizam i nepovjerenje u institucije i organizacije, demoralizira one koji odvajaju svoje vrijeme i riskiraju svoje živote u pomaganju drugima, sprječavaju ostvarivanje pune funkcionalnosti sustava, potiču dodatna samoorganiziranja stanovništva što neumitno vodi prema kaotičnoj situaciji, stvara povoljan teren za plasiranje i prihvaćanje drugih dezinformacija kao što su one koje su spominjale organizirane skupine Roma koji zaustavljaju kamione s humanitarnom pomoći i pljačkaju ih. Stvaraju se i jačaju negativne emocije koje narušavaju ionako narušenu psihološku stabilnost osoba koje su pogođene ovakvim krizama.

Sustav koji bi trebao pružati pomoć, prisiljen je odvajati dio svojih snaga i gubiti vrijeme kako bi provjeravao takve, u brojnim slučajevima, netočne prijave. A ono čega najmanje ima u krizi, posebno u prvih 48 sati, su vrijeme i ljudi osposobljeni za pružanje svih oblika potrebne pomoći.

U ovoj se krizi pokazalo da je zdravstveni sustav vrlo brzo i učinkovito reagirao. Pacijenti bolnice u Sisku su vrlo brzo distribuirani u odgovarajuće bolnice i zdravstvene ustanove u neposrednoj blizini kako bi im se pružila sva potrebna skrb i njega. Zdravstveni su radnici pokazali najbolju razinu organiziranosti, uigranosti i usklađenosti djelovanja. Pokazali su da znaju upravljati krizom te da znaju tu krizu komunicirati kako unutar sustava tako i prema javnosti.

Politikantsko ponašanje pojedinaca, neodlučnost, nesigurnost, nesnalaženje, često mijenjanje, i to javno, mišljenja i stavova o bitnim pitanjima, uzrokuje zbunjenost, konfuziju, nesigurnost, nepovjerenje stanovništva koje od onih koje su izabrali očekuju da znaju, mogu i hoće voditi i upravljati u skladu s općim, a ne pojedinačnim ili osobnim interesima.

Ove su krize pokazale da ne postoji dovoljan broj organiziranih i obučanih volontera u sustavima Civilne zaštite na lokalnoj i nacionalnoj razini. Posebno u postrojbama opće namjene te na razini organizacija koje moraju pružati neposrednu pomoć kao što je Crveni križ. Ograničenost ljudskih kapaciteta je nešto čega svi moramo biti svjesni. Od volontera se ne može očekivati da se nalaze na nekoliko mjesta odjednom. To je i

fizički nemoguće. Zato je problem volontiranja u takvim organizacijama, te njihovog organiziranog djelovanja jedno od ključnih pitanja kojima se takve organizacije moraju posvetiti punu pažnju u periodu koji je pred nama. Kao i integraciji tog sustava u sustav koordinirane pomoći i spašavanja.

Mediji i struka trebaju posvetiti dužnu pozornost brzom i učinkovitom, primjenom jednostavnog i jasnog rječnika, otkrivanju svih dezinformacija koje ovakve krize prate. Represivni sustav treba poduzimati neophodne represivne mjere prema svima onima koji takve dezinformacije svjesno stvaraju i dijele, te upozoravati sve one koji bez prethodne provjere dijele sadržaje upitne vjerodostojnosti, točnosti i istinitosti.

Sustav Domovinske sigurnosti treba osposobiti. Ne na političkoj nego na provedbenoj razini. Ovo nije prva kriza koja nam se događa. Niti je posljednja koja će se dogoditi. Bit će ih još s različitim uzrocima i posljedicama. Ovo iskustvo pokazuje nužnost za potrebom uspostavljanja obrazovnog programa na budućem Sveučilištu obrane i sigurnosti o upravljanju krizama. Također ukazuje na potrebu educiranja i osposobljavanja stanovništva za aktivnim sudjelovanjem u krizama. Također je potrebno dodatno pomoći napore Agencije za elektroničke medije i poticanju medijske pismenosti stanovništva kako bi na vrijeme mogli prepoznati dezinformacije kojima se u ovakvim situacijama obasipaju te ne sudjelovati u njihovom nekritičkom dijeljenju. Naime, oba potresa (Zagrebački i Banovinski) prate brojne dezinformacije koje se brzo šire na društvenim mrežama i aplikacijama za mobilno komuniciranje o tome kad će se i gdje i s kojim intenzitetom dogoditi nova potresna gibanja, spominju se brojni različiti uzroci tih potresa u skladu s teorijama zavjera koje proističu iz neznanja, zločestoće, pa čak u nekim slučajevima i namjernog dezinformiranja s ciljem izazivanja kaosa, nepovjerenja u institucije, destabilizaciju sustava pomoći, izazivanja nereda....

Olako širenje raznih dezinformacija korištenjem društvenih mreža onemogućava objektivno sagledavanje grešaka koje su u ovakvim situacijama mogu dogoditi a koje se moraju identificirati kako se više ne bi ponavljale, kako bi se nakon napravljenih analiza izvukle pouke da se u dugim slučajevima ne ponove.

Ova kriza pokazuje i krizu vođenja i upravljanja krizom na lokalnoj te koordinacije na nacionalnoj razini. Nepostojanje jasne linije zapovijedanja i upravljanja krizom,

koordiniranja djelovanja različitih dionika koncepta Domovinske sigurnosti (primijećen u nešto blažem obliku u slučaju potresa u Zagrebu te nešto vidljivijem u potresima na Banovini) nameće potrebu sagledavanja potrebe osnivanja centra/službe/agencije koja bi preuzela na sebe zadaću upravljanja krizama na svim pojavnim razinama. Unutar EU postoje brojna takva rješenja koja su manje ili više uspješna. Jedno od najuspješnijih je nizozemsko rješenje gdje je unutar jedne agencije integrirano više sposobnosti koje pokazuje svu svoju učinkovitost (<https://english.nctv.nl/>). S obzirom da krize ove vrste, kao i sigurnosni izazovi koji su pred nama kao posljedica brojnih sukoba hibridne naravi (uključujući i terorizam), izravno pogađaju jednu ili više kritičnih infrastruktura, neophodno je uspostaviti funkcionalni sustav na razini Domovinske sigurnosti na svim razinama, integrirati sposobnosti, znanja i vještina koje postoje u državnom, javnom, privatnom i akademskom sektoru kao i u domeni civilnog društva. U kriznoj situaciji i na kriznom području neophodno je uspostaviti jedinstveni zapovjedno-operativni centar koji će koordinirati aktivnostima angažiranih sposobnosti. Njemu treba biti podređen medijski centar u kojem će se prikupljati i provjeravati informacije s terena, prepoznavati i prijavljivati maliciozne dezinformacije, komunicirati s medijima točne i pouzdane podatke. Na čelu tog centra treba se nalaziti tim osoba koje će imati pravo izdavanja naloga i zapovjedi nužnih za učinkovito upravljanje krizom s naglaskom na pronalaženje i spašavanje te oporavak funkcionalnosti kritične infrastrukture. Nužno je uspostaviti sposobnosti kriznog komuniciranja unutar upravljačkog sustava kao i prema vani, prema stanovništvu i medijima s kojima treba ostvariti najbližu vezu jer se bez pomoći medija ne može učinkovito upravljati krizom. Naravno, ovo su tek neke od aktivnosti koje se moraju moći realizirati u najkraćem mogućem roku. S druge strane, niti jednoj zajednici koja je pogođena pojedinom krizom, ne množe se pomoći onoliko koliko bi ona htjela da joj se pomogne i koliko bi joj trebalo pomoći, ako i sama nema razvijen sustav upravljanja krizom na svojoj razini na čije se efektivne nacionalni stožer može i treba osloniti u početku.

Domovinski rat nam je pokazao da se jedino zajedničkim pristupom, uz jasno vođenje i upravljanje, s jasnom distribucijom ciljeva i zadaća, nedvosmislenom komunikacijom unutar sustava kao i prema javnosti, te učinkovitim nadzorom i kontrolom nad

Institut za
Istraživanje
Hibridnih
Sukoba

procesima upravljanja krizom, možemo uspješno i učinkovito nositi s budućim krizama. Ukoliko se pak ne budemo mogli uspješno nositi sa svim izazovima koje će krize nositi sa sobom, možemo se, kao društvo i država, suočiti sa znatno ozbiljnijim problemima: destabilizacijom cijelog društva i države. Ukoliko pak ne želimo učiti na greškama, drugih, moramo izvući pouke iz vlastitih pogrešaka. Da nam se ne bi ponovile.

Doc.dr.sc. Gordan Akrap